

Azınlıkça Dergisi

Sayı: 66 - Eylül 2011

Herkül Millas

Vatan kavramı yenidir, milliyetçi felsefenin doğuşu ile eş zamanlıdır. “Vatan” kelimesi tabii ki eskidir ama bu terim çağdaş dönemde farklı bir anlam edinmiştir. Eskiden “vatan nere?” diye sorulduğunda insanlar köylerinin veya kentlerinin adını verirdi. Şimdi “vatan” – Fransızcada “patrie”, İngilizcede “homeland”, Yunancada “patris” kelimeleriyle olduğu biçimde – ulus devlete gönderme yapar. Milli ve milliyetçi söylem içinde “vatan” edebiyatının önemli bir işlevi de vardır: vatani sevmek en doğal durumdur, vatan için ölmek çok doğal sayılır, vatan için çalışmayan vatan haini sayılır, vatan söz konusu olunca başka her şey teferruat olur, vb. Zamanımızda bir vatana bağlı olmayan bir bireyi düşünmek bile zorlaşmıştır. Örneğin uluslararası bir spor veya bir şarkı yarışmasına katılmanız için bir milli bayrakla özdeşleşmeniz şart olmuştur. Bayraksız sporcu, piyanist, yazar düşünemiyoruz artık.

Bu konuda çok şey yazılmıştır. Milli paradigma aşılmadan bu saplantıyı aşmak da kolay değildir. Bu soyut aidiyet ilişkisine “hayali” ve bu tür toplumlara “hayali cemaatler” diyen araştırmacılar vardır. İnsanlar kendilerini bir milli bütünün ve bir vatanın parçası olarak görürler. Milli devletler bu temel üzerinde yükselmiştir. Hem bu tür bir aidiyet anlayışı milli devletleri doğurmuş, hem de bu tür devletler bu anlayışı yaygınlaştırmıştır. Milli devletler ideoloji alanında sistemli bir biçimde bu yönde çalışırlar: merkezi eğitim, özellikle yeniden yazılan milli tarih, milli bayramlar, milli ve resmi ortak dil, milli semboller ve söylemler vatan kavramını ve bu özel aidiyeti yaygınlaştırır. Öyle ki sonunda vatandaşlar bu ortamı ve anlayışı en doğal durum olarak algıladılar. Bir görüşe alıştırdıklarından şüphelenmezler bile.

Bir de “anavatan” kavramı var ki, işleri daha karmaşık kılıyor. Özellikle Türkiye’de yaygın olan bu kavram farklı anlamlarda kullanılır. Kimi zaman geçmişteki hayali bir yerleşim merkezidir: Orta Asya. İnsanlar kökenlerini bu anavatanda görürler. Hatta “batılı” Türkler bile – diyelim Arnavut, Boşna vb. kökenli olanlar bile - milliyetçiliğe inandıklarında Orta Asya’yı anavatan

sayabilir, oralarda yaşayan insanlarla kendini özdeş, akraba, aynı kökten sayabilir. Kimi zaman anavatan eski Osmanlı topraklarıdır. Bu durumda vatan Türkiye, anavatan, diyelim, Bulgaristan veya Yanya olabilir. Ama eski bir Osmanlı toprağı olan Kıbrıs, bu kez yavru vatan olabilir. Denктаş'ın Türkiye'yi vatan saydığıını, Kıbrıs'ı ise ...şimdi tam olarak hatırlayamayacağım ... galiba bir Türkiye ilçesi saydığıını biliyoruz.

Bu karışıklıklar etnik azınlıklar hak peşine düştüklerinde yeni boyutlar edinir. Azınlıkların ne istediklerini ve nelere sahip olabileceklerini anlamakta zorluk çekiyorum. Kendi ülkelerinde eşit vatandaş olmak onlara yetmiyor. Çünkü kendilerini o ülkenin milli paradigmasının dışında görüyorlar ve "anavatana" yakın hissediyorlar. Kimi zaman kendi sembollerini, eğitimlerini, tarihlerini istiyorlar; ve özellikle bunların anavatanın kurumlarınca sağlanmasını istiyorlar. Ama başka bir ülkenin vatandaşı olarak yaşamaları da olanaksız. Çünkü hem yasalar hem de o ülkenin milliyetçileri buna izin vermiyor. Milli devletin vatan anlayışı ile azınlıkların anavatan anlayışı çelişki oluşturduğundan milli devlet de açmazda. Başka bir devletin güdümünde, kontrolünde, yönetiminde bir "vatandaş", aşılmaz çelişki içeren bir kavramdır. Milli devlet modeli aşılmadan böyle bir "vatandaş" anlaşılmazdır. Kavramların ve anlayışların bu biçimde olduğu bir ortamda hak aramak ve hak tanımak çorbanın içinden orijinal maddeler ayırmak ve seçip çıkarmak kadar güçtür.

Bu vatan ve anavatan kavramları durdukça azınlık haklarının ne anlama geldiğı de açıklık kazanmayacaktır. Resmen söylenen, azınlıkların "kültürel haklar" peşinde olduklarıdır. Ancak daha dikkatle bakıldığında arananın milli kimliğın yerleştirilmesi ve tanınmasıdır. Milli kimlik "kültürel" alanla sınırlı kaldığında "hoşgörülebilirken", başka milli bir devletin siyasi etkisi haline dönüştüğünde, bu hak talepleri milli sürtüşmelere neden olabilmektedir. Milli devletler, "anavatan", "yavru vatan" gibi kavramlar oluşturarak yönetsel yetkilerini genişletmeye çalıştıkça, "kültürel haklar" iddiası da anlamsızlaşmakta, ülkelerin iç işlerine karışma atmosferi öne çıkmaktadır.

Üzücü olan, milliliğın bu karışıklığında azınlıklara yapılan kötülüktür. Bu anaforun içinde etkilenmemeleri, yalpalamamaları, saf seçmemeleri, milliyetçiliklere kendilerini kaptırmamaları çok zorlaşıyor. Olan yine onlara oluyor. "Kültürel haklar" yerine siyasi ve ideolojik haklar peşine düştükçe aslında kazanımlar "hayali" oluyor. Pirüs zaferi gibi bir şey. Gerçekten hoş ve yararlı olanı değil, sembolik olanı ve işlevsizi elde ediyorlar... en iyimser senaryoda.